GYVIEJI ARCHYVAI

„Būkime ištikimi ir naudingi savo kraštui, būkime dzūkai, o tuo pačiu ir laimingi“ (V. Mizeras)

Netekome Vytauto Mizero

Kovo 16-ąją – Knygnešių dieną, eidamas 90-uosius metus Anapilin iškeliavo mūsų kraštietis, pedagogas, prozininkas ir poetas Vytautas Mizeras(1931 03 27 – 2021 03 16)

Gimė 1931 metų kovo 27 dieną Vilkiautinio vienkiemyje, Varėnos rajone. 1937 -1941 m. mokėsi Vilkiautinio pradžios mokykloje, 1941 – 1946 m. – Merkinės , 1947 – 1948 m. – Leipalingio gimnazijoje. Lietuvių kalbos mokytojo specialybę įsigijo neakivaizdiniu būdu Šiaulių mokytojų institute 1952-1955 m., 1962-1966 m. – Vilniaus pedagoginiame institute.

Nuo 1971-ųjų V. Mizero gyvenimas ir visa veikla susieta su Elektrėnais. 1971 m. tapo Elektrėnų vidurinės mokyklos direktoriumi. 1975–91 m. – Elektrėnų 1-osios vidurinės (dabar – „Ąžuolyno“ pagrindinė) mokyklos direktorius. 1991 m., sulaukęs pensinio amžiaus, V. Mizeras paliko mokyklos direktoriaus postą. Nuo 1991-ųjų iki 2002 m. jis dėstė lietuvių kalbą ir vadovavo muziejui, kuris netrukus tapo Elektrėnų savivaldybės literatūros ir meno muziejumi.

1978 m. Vytautui Mizerui suteiktas nusipelniusio , 1984 m. – liaudies mokytojo vardai, 1995 m. – lietuvių kalbos mokytojo eksperto kvalifikacija.

Dabar mokytojo vardą vis dažniau keičia rašytojo vardas. V. Mizeras parašė per 20 grožinės literatūros knygų, jo kūryba publikuota almanachuose, spausdinta laikraščiuose „Elektrėnų žinios“ bei „Elektrėnų kronika“. Rašytojo kūryboje svarstomos pedagoginės problemos, beletrizuotais vaizdeliais, didaktiniais apmąstymais, esė bei kitomis formomis perteikiami vaiko brandos pokyčiai, mokyklos atmosfera. Pirmoji knyga – apysaka „Skambutis šaukia“ (1985), kurioje atskleidžiami pradinukų, jų tėvų ir mokytojų santykiai. Po to išleido kitas knygas, kuriose taip pat gvildenamos mokyklos, gimtųjų namų, artimųjų tarpusavio problemos. Tai – esė ir novelių knyga „Laiškas tėvams ir mokytojams“ (1990), apsakymų ir apysakų rinkinys „Leisk man pakilti“ (1991), pedagoginės beletristikos knyga „Atminties sodas“ (1993), romanas „Visada pateka saulė“ (1995), lyrinės prozos rinkinėlis „Kraitė“ (1997), apysaka „Sidabrinis kiras“ (1999), knyga vaikams „Tavo vaikai“ (2000), skirta Elektrėnų vidurinės mokyklos 25-ečiui, lyrikos, epigramų ir prozos knyga „Ilgesys ir atsiminimas“ (2003), sakmė „Akmenų byla“ (2004), eilėraščiai vaikams „Laisvi“ (2004), eiliuotos pasakaitės vaikams „Žalio miško ašara“ (2005), knygelė vaikams „Pro laiko langą“ (2008). Yra parašęs knygelę apie Elektrėnų 1-osios vidurinės mokyklos meno muziejų „Meno muziejus mokykloje, 1977-1997“ (1997). Vytautas Mizeras yra vienas iš knygos „Elektrėnai“ (2006) bendraautorių – parašė skyrių apie Elektrėnų seniūniją.

2009 m. leidykla „Margi raštai“ išleido V. Mizero rinktinę „Lašo kelionė stiklu: amžiaus šešėliai“. Knyga išleista autoriaus kūrybinės veiklos 25 metų sukakties proga. Leidinyje rašytojas pasakoja apie vaikystės metus, praleistus gimtajame Vilkiautinio kaime, rašo apie gyvenimą ir pedagoginį darbą Žemaitijoje, o trečiojoje dalyje skelbia esė ir apybraižas. 2011 m. balandžio 5 d. V. Mizeras lankėsi Varėnos viešojoje bibliotekoje, pristatė knygą „Lašo kelionė stiklu“.

2012 m. išleista dar viena rašytojo knyga „Iš savo šulinio“, pasakojanti apie šešiasdešimt vieną senojo Vilkiautinio kaimo šeimą. Vilkiautinis – kaimas Dzūkijoje, kuriame gimė ir augo rašytojas. Būtent šio kaimo žmonėms atminti rašytojas išleido šią apybraižų knygą. Knygoje itin daug dėmesio skiriama žmogui. Čia aprašytas kone kiekvienas kaimo gyventojas. Knygos viršelyje – senutėlė pušis, ošianti kaimelio kapinaitėse jau kelis šimtus metų. Po medžiu įtaisytas vilkas, simbolizuojantis mylimiausią kampelį – Vilkiautinį. Knygos viršelis – paties autoriaus idėja, ir nuotrauka paties rankomis padaryta.

2013 m. pasirodė dzūkų sakmių rinkinys „Ažarėlių akys“. Joje ne tik dzūkų tarme parašytos eilės, bet ir įvairių Dzūkijos vietovių (Liškiavos, Vilkiautinio, Merkinės apylinkių) nuotraukos, kad „būtų lengviau įsivaizduoti, apie kokias vietas kalbama jo eilėraščiuose bei kaip jos atrodo“. Ši knyga buvo pristatyta Varėnos viešojoje bibliotekoje. Renginio metu V. Mizeras skaitė eilėraščius iš pristatomos savo knygos, pasakojo, kaip šios eilės gimė jo galvoje, pritariant susirinkusiesiems į renginį, dzūkų tarme dainavo lietuvių liaudies dainas.

Šviesus rašytojo Vytauto Mizeros atminimas amžinai liks mūsų širdyse.

Laimutė CIBULSKIENĖ
Varėnos viešosios bibliotekos bibliografė

Apie Laisvės kovos žarijas, iš kurių įkurta Kovo 11-osios ugnis

„Lietuvos Laisvės kovos sąjūdis iki paskutinės išlaisvinimo kovos veikia slaptai, karo padėtyje (...). Tie paslaptingi istorijos lapai, kuriuose yra įrašyti kiekvieno partizano nuveikti darbai, nueitas nepaprastai sunkus laisvės kovos kelias, legalų gyvenimą gyvenančiam žmogui dažnai net neįsivaizduojami ir neįtikėtini išgyvenimai – jie bemaž be išimties pabaigoje užantspauduojami to paties partizano krauju ir gyvybe – yra nusinešami amžinybėn, iš kurios jie niekuomet nebus visiškai visi sugrąžinti ir niekieno nebus išskaityti tokie, kokie jie iš tikrųjų buvo...“, – rašė Pietų Lietuvos partizanų vadas Adolfas Ramanauskas-Vanagas

Adolfas Ramanauskas-Vanagas

Jau prie skylės! Įtempimas didžiausias! Skylė jau atidengta ir ... Rusų buvo 60-tis. Dalis jų ėjo tiesiai per mūs namus. Pavojus praėjo laimingai. Prieš kelias minutes pasitraukė paskutinieji. Taip Dievas norėjo... Ir ar tai ne romanui tinkantis straipsnelis, jeigu plunksna būtų tam palanki. Ir čia nė per akimirksnį nepameluota... Bet tai tik dalelė tų vargų pavojų, tik mažytė užblėsusi tų gigantiškų įvykių kibirkštėlė palyginant su tuo, kas vyksta Lietuvoje bolševikinės vergijos priespaudoj...“.

O kas įvyko tomis akimirkomis virš žemės, prisimena partizanas Juozas Jakavonis-Tigras: „Būdamas gretimo kaimo pamiškėje pamačiau, kad po kaimą siaučia enkavedistai. Greitai parbėgau į namus ir apie tai pranešiau Kazimieraičiui ir Vanagui. Užmaskavo bunkerį, susitariau su sesute Vladze, kad ji duos ženklą, kai pasitrauks enkavedistai. O pats nubėgau prie Merkio ir nubridau iki mažojo bunkerėlio, kuris buvo iškastas pačiame šlaite. Įlindau į jį, užsitaisiau šautuvą, pasidėjau granatą ir laukiau. Laikas slinko kankinančiai lėtai, per tas penkias valandas pergalvojau daug ką: galvojau, gal visi buvę bunkeryje jau aptikti, sušaudyti, o gal patys susisprogdino, nenorėdami pasiduoti priešui, o gal užduso nuo oro stokos. Kas atsitiko su mano namiškiais, kad neatbėga sesutė, gal juos jau išvežė ar dar kas nors blogiau atsitiko? Burna džiūvo, nervai buvo įtempti, tačiau padaryti nieko negalėjau. Viskas buvo Dievo valioje. Mano močiutė ir Kazimieraitis mane buvo išmokę maldų, todėl labiausiai nuramino malda. Kalbėjau Marijos litaniją, taip nors kiek nuslinkdavo iš galvos baisios mintys. Man atrodė, kad praėjo jau visa amžinybė, pradėjo jau ir temti, krėtė drebulys ir nuo šalčio, ir nuo įtampos... Su kiekviena valanda mintys darėsi vis slogesnės, ir vilties, kad viskas ten, viršuje, gerai, mažėjo... Pagaliau pamačiau raštelį ant medžio šakos. Išlindau iš bunkerio ir pasijutau lyg iš naujo užgimęs, apibėgau pamiškę – enkavedistų nėra. Tada pribėgau prie bunkerio, nuėmiau maskuotę – dėžę su smėliu, pamačiau pulkininką Kazimieraitį, kuriam trūko deguonies ir jis buvo prislinkęs arčiau išėjimo angos, – prisimena Tigras. – Apsikabinome ir su ašaromis akyse džiaugėmės, kad likome gyvi”.

O aš bandau įsivaizduoti, ką jautė mano senelis Julius Jakavonis, kuris visos kratos metu stovėjo netoli bunkerio ir aiškino, kad nieko čia nėra. Kiek reikėjo savyje turėti tvirtybės, valios kovoti už Lietuvos laisvę, kad išliktum ramus. Šį kartą išgelbėjo kartys, kurios buvo sudėtos netoli bunkerio, prie tvarto. Enkavedistai pamanė, kad po kartimis ir yra bunkeris. Kartis liepė numesti ir jos buvo sumėtytos ant bunkerio. Liepė jas numesti iš ten ir pradėjo badyti durtuvais, kurie smigdavo giliai į žemę, buvo badoma pusės metro atstumu aplink bunkerį.

Ir tai buvo ne pirma krata, kuomet Vanagas ir Kazimieraitis buvo bunkeryje. Pirmą kartą buvo net anga atidaryta, nes Tigras buvo išvykęs ir nespėjo uždengti bunkerio. Matyt, tokia Dievo valia buvo, išgirdo maldas po žeme ir ant žemės, kad šis bunkeris nebuvo aptiktas.

„Namuose buvusi močiutė, mama Karolina, seserys Ona ir Vladzė meldėsi ir prašė Dievo pagalbos, nes jos daugiau nieko negalėjo padaryti. Enkavedistų buvo apie šešiasdešimt, todėl net menkiausias jų jaudulys ar išgąstis galėjo sukelti įtarimų. Mama nuo nuolatinių kratų pradėjo sirgti nuomariu“, – pasakoja Tigras.

O tokios kratos buvo daromos nuolat – ir dieną, ir naktį. Kiek reikėjo stiprybės, kad visa tai ištvertum ir nepalūžtum. Matyt, dėl tų išgyvenimų, kalėjimų, bado, šalčio mano seneliai Julius ir Karolina Jakavoniai taip anksti išėjo Anapilin. Vanagas apie juos yra labai gražiai parašęs:

„Šeimininkai, pas kuriuos įsirengėme tuos tris bunkerius, buvo neparastai sąžiningi žmonės. Jie buvo pasiryžę ne žodžiais, bet darbais aukotis, kad tik mums sektųsi dirbti ir kovoti dėl Lietuvos laisvės. Kiekviena tokia šeima – tai nesugriaunama laisvės tvirtovė mūsų tėvynėje. Ir su didžiausiu vidiniu pasitenkinimu galiu pasakyti, kad tokių šeimų šiluose ir visoje Lietuvoje yra dar labai daug. Tokių lietuvių darbo ir pasiaukojimo savo tėvynei pavyzdžiai visuomet suteikdavo mums jėgų pergyventi sunkiausias valandas, patikėti lietuvių tautos nemarumu ir žinoti, kad anksčiau ar vėliau Lietuva sulauks šviesios ateities“.

Merkio rinktinės štabo dienoraštis buvo saugomas Lietuvos SSR KGB archyve (dabar – Lietuvos ypatingasis archyvas) ir kaip daiktinis įrodymas buvo prisegtas prie 20 tomų sudarančios A. Ramanausko baudžiamosios bylos. Jame fiksuojami partizaninio karo įvykiai, netektys, kovotojų siekiai ir viltys, užrašyti alinančiomis požeminio gyvenimo sąlygomis ar mirtino pavojaus akivaizdoje, kai virš galvos stovi bunkerio beieškantis nuožmus priešas.

„Sužinom, kad š. mėn. 8 d. (1946-12-08 – **aut. past.**) pas ūkininką paimtas rusų gyvas ryšininkas partizanas Tigras, ir namuose be ginklo part. II Bn. Bitininkas. Buvo pakliuvęs ir Taugirdas. Bet jis laikėsi šaltai. Pistoletą paslėpė užpakaliniuose kišeniuose ir parodė padirbtus dokumentus. Paleido. Tigras daug žino. Jeigu išduotų, būtų blogai. Tačiau juo pasitikim. Jis neišduos... Keliaujame į vadavietę. Grįžę radom viską tvarkoje. Tigras nieko neišdavė. Laikosi didvyriškai...“.

Tigras, atlaikęs žiaurius kankinimus, nieko neišdavė ir visiškai išpildė savo vadų Kazimieraičio ir Vanago pasitikėjimą. Atkūrus Nepriklausomybę, jis betarpiškai liudija Lietuvos ir iš užsienio atvykstantiems žmonėms apie partizanų pasiaukojančią kovą už Lietuvos laisvę.

Skaitytojus visai neseniai pasiekęs partizanų Merkio rinktinės štabo originalus dienoraštis, akivaizdu, nebeleidžia istorijos perrašinėtojams savaip interpretuoti įvairių to laikmečio faktų. Perskaityti šį autentišką anų laikų liudijimą būtina, kad suvoktum, kaip laisvės kovotojai mąstė, kaip gyventi buvo apsisprendę, kodėl nesibaimino vardan Tėvynės paaukoti nei laisvės, nei asmeninės laimės ar net gyvybės. Partizaninis karas šalies istorijai svarbus ne tik kaip karas plačiąja prasme, tačiau ir kaip paprastų žmonių priešinimasis didesnei okupacinei jėgai. Nors šios jėgos partizanams ir nepavyko įveikti, tačiau šie žmonės tikėjo. Ne veltui jie pasiryžo aukotis vardan tikėjimo atkurti Lietuvos nepriklausomybę, kurią mes visi išvydome nuo jų aukos laiko praėjus dešimtmečiams – 1990 metų Kovo 11-ąją!

Pabaiga. Pradžia Nr. 21

Angelė JAKAVONYTĖ

Šį puslapį remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS